

جزوه ۵ یادداشتی بر

شیوه‌های ترغیب

افراد به مطالعه و کتابخوانی

و روش‌های مطالعه صحیح

کاره از کتابخانه

خداوند منان انسانها را به گونه ای آفریده است که از بدو تولد تا هنگام مرگ حس کنجکاوی و فراگیری را همراه خود دارند. این انسانها هستند که باید تلاش نمایند تا این حس را پرورش داده و شکوفا سازند. در این میان عواملی وجود دارد که می تواند کمک کند تا انسان به سمت شکوفاسازی و تکامل حس کنجکاوی و یافتن پاسخی برای سوالات بسیار خود و دیگران، سوق یابد.

فواید مطالعه

انسان موجودی کمال‌گرا است و با سکون و سکوت سازگاری ندارد او همیشه به دنبال راهی است که یک قدم پیش‌گذارند و گره‌ای از مشکلات خود بگشاید بنابراین او برای پیشرفت در عرصه‌های زندگی، احتیاج به شناخت نسبتاً کاملی از خود و جامعه دارد و باید با گذشته و آینده ارتباط برقرار کند.

کتاب و مطالعه، عاملی برای شناخت و رشد دینی، فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی انسان است. با کتاب خوب انسان ساخته می‌شود، رشد می‌کند و برای حرکت آماده می‌شود. کتاب انسان را به مرزهای علم و دانش نزدیک می‌کند و او را به قلعه‌های رفیع معرفت و آگاهی می‌رساند.

کودکان و نوجوانان هنگام باز کردن کتاب در حقیقت درهای سعادت و خوش‌بختی را به روی خود می‌گشایند تا در مسیر ترقی و پیشرفت گام بردارند. کسب آگاهی بعنوان یکی از مهمترین و اساسی‌ترین هدفهای مطالعه و کتابخوانی مدنظر است و از جهتی سایر فواید مطالعه و کتابخوانی را هم تحت پوشش قرار می‌دهد.

بسیاری از دانشمندان و روان‌شناسان معتقدند که اساس و زیربنای شخصیت انسان در سالهای اول زندگی پایه‌گذاری می‌شود و آموخته‌های این دوران تأثیر عمیقی بر آینده زندگی فرد دارد. حال که چنین است اگر مطالب‌خواندن مفید و سازنده در اختیار کودکان و نوجوانان قرار گیرد و آنها از همان سنین کودکی به مطالعه عادت کنند راه ورسم زندگی را خواهند آموخت و تحت تأثیر داستانها و کتابهای آموزنده، به رشد و تعالی خواهند رسید و در آینده نبرای حل مشکلات خود از کتاب کمک خواهند گرفت.

کتاب و کتابخوانی راهی برای تقویت روحیه‌ی دینی کودکان و نوجوانان است. مطالعه کتابهای دینی و مذهبی به کودک و نوجوان کمک می‌کند تا به درک صحیحی از مسائل دینی دست یابد و پیش از آن که دیر شود به رشد و شکوفایی لازم برسند. کتابخوانی باعث پیشرفت تحصیلی کودکان و نوجوانان می‌گردد. همچنین مطالعه غیر درسی باعث بالا رفتن سطح فکر، فعال شدن ذهن، افزایش گنجینه لغات و افزایش علم و آگاهی می‌گردد.

«خواندن داستانهای مختلف، موجب شکل گرفتن ارزشهای گوناگون در ذهن کودک می‌شود، حساسیت او را رشد می‌دهد و احترام به دیگران در او شکل می‌گیرد رضایتی که کودک از مطالعه بدست می‌آورد او را متکی به خود بار خواهد آورد. سؤالی که در اثر مطالعه برای کودک مطرح می‌شود و مقایسه‌هایی که او بین مسائل مختلف می‌کند در مجموع موجب می‌شود که او فردی خلاق بار آید». (نانسی لاریک 1366)

با بهره‌گیری از تخیل که ضرورت اساسی خلاقیت است دنیایی بزرگ و پهناور در مقابل چشمان کودک گشوده می‌شود و او قادر می‌شود آزادانه خیال‌پردازی کند. کودک در این شرایط هرگز خود را محدود و محبوس در حصار واقعیتها و امور مشهود و ملموس ندیده و فارغ بال هر آنچه را که دلش می‌خواهد تصور می‌کند. (غلامعلی افروز 1372)

در یونان قدیم بر سر در کتابخانه تیس نوشته شده بود «درمانگاه روح» زیرا مطالعه باعث کاهش ناراحتی‌های هیجانی و عاطفی است و کتاب به عنوان یکی از مؤثرترین ابزار پیشگیری از ناراحتی‌های روحی و روانی و درمان این بیماریها شناخته شده است.

وقتی کودک کتابی می‌خواند و به موضوع تازه‌ای پی می‌برد که مورد نیاز و علاقه اوست احساس لذت و آرامش می‌کند زیرا روح کنجکاو او به دنبال کشف حقایق تازه‌ای است و دلش می‌خواهد هر روز که می‌گذرد از مجهولات خودکاسته و بر معلوماتش بیفزاید و تا زمانی که به نتیجه دلخواه خود دست نیابد آرام و قرار نمی‌گیرد و در حقیقت افزایش آگاهی و معلومات خود نوعی لذت و آرامش معنوی را برای او به ارمغان می‌آورد که در شخصیت و رفتار او تأثیر بسیاری دارد.

کتابخوانی توانایی کودکان و نوجوانان را در بیان نیازها و خواسته‌هایشان افزایش می‌دهد. عدم توانایی در بیان مطالب، نیازها و خواسته‌ها به صورت کلامی و نوشتاری به میزان مطالعه و خواندن بستگی دارد. کسانی که در مطالعه، مهارتهای لازم را پیدا می‌کنند در این زمینه‌ها توانایی ابراز عقیده را داشته و هرگز از بیان مطالب خویش واهمه‌ای به‌خود راه نمی‌دهند و بدون غلط و دست‌پاچی به تشریح مسائل خود می‌پردازند و همین امر مانع سرخوردگی آنها در اجتماع شده و زمینه موفقیت و سعادتمندان را فراهم می‌کند.

مطالعه یکی از بهترین راه‌های غنی‌سازی و بهره‌وری از اوقات فراغت است. استفاده مطلوب و شایسته از این اوقات تأمین‌کننده سلامت روان و رشد و تعالی شخصیت انسان است و بی‌برنامه‌گی و بی‌توجهی به این مهم زمینه‌ساز بسیاری از انحرافات و کج‌رویه‌های اجتماعی است. مطالعه از کم‌هزینه‌ترین روش‌های گذراندن اوقات فراغت است که اگر به روش صحیح انجام شود آرامش‌پایدار و بسیار خوبی خواهد داشت و در پیشگیری از بزهکاری و انحرافات کودکان و نوجوانان تأثیر زیادی دارد.

آیا عادت به مطالعه امری اکتسابی است؟

عده‌ای از والدین و مربیان تصور می‌کنند که عادت به مطالعه امری ذاتی و خصلتی است که فقط در عده خاصی از افراد وجود دارد و تنها بعضی از کودکان و نوجوانان به دلایل مختلف از جمله کنجکاوی، علاقه و... به آن روی می‌آورند و دیگران نمی‌توانند اهل مطالعه باشند و شاید براساس همین اعتقاد هیچگونه تلاشی برای ایجاد عادت به مطالعه در کودکان و نوجوانان خود انجام نمی‌دهند.

پژوهشهای اخیر در زمینه تعلیم و تربیت ثابت کرده است که عادت به مطالعه یک امر اکتسابی است یعنی همان‌طور که یک کودک، خواندن و نوشتن و حساب کردن را یاد می‌گیرد، می‌تواند مطالعه را هم بیاموزد. پس باید روش مطالعه را به او آموخت و او را به مطالعه عادت داد. در این مقاله سعی بر این است که نقش خانواده و مدرسه را هر کدام بطور مجزا مورد بررسی قرار داده تا وظیفه هر کدام جداگانه مشخص شود.

خانواده، اولین مدرسه‌ای است که انسان در آن درس می‌آموزد و به عنوان نخستین پایگاه آموزش و پرورش و از اساسی‌ترین عوامل در تشکیل شخصیت کودک است. خانواده نقش بسیار مهمی در رشد و پرورش کودک دارد و در تمام جنبه‌های فردی (معنوی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و...) اثری عمیق و غیرقابل انکار دارد. باید بی‌پذیریم که اولین عامل مؤثر در ایجاد انگیزه و عادت به مطالعه و کتاب‌خوانی در کودکان «خانواده» است.

شیوه‌های زیر برای ایجاد انگیزه و عادت به مطالعه و کتاب‌خوانی به دوستان پیشنهاد می‌شود:

1 - استفاده از شیوه‌الگویی زیرا تأثیر الگو و نقش‌پذیری انسان یک امر طبیعی است که از غریزه تقلید سرچشمه می‌گیرد:

یکی از کارهای مهم و مؤثری که والدین می‌توانند در خصوص همراهی و هماهنگی با فرزندان خود در امر مطالعه و کتاب‌خوانی انجام دهند بردن فرزندان به کتاب‌خانه است. پدر یا مادری که دست فرزند خود را گرفته و حداقل برای نخستین بار او را تا کتاب‌خانه همراهی و در انتخاب کتاب کمک می‌کنند بدین وسیله به او می‌فهمانند که این کار آتقدار ارزش دارد که من همراه تو می‌آیم و وقت خود را در این راه صرف می‌کنم. پدر، مادر، خواهر یا برادر بزرگتر برای کودکان کاملترین الگوها برای همانندسازی هستند.

همچنین اگر در خانه‌ای یک کتاب‌خانه هر چند کوچک وجود داشته باشد و قسمتی از آن به کودکان اختصاص یابد می‌تواند توجه به کتاب و خواندن در آنها تقویت می‌شود.

بنابراین در خانواده‌هایی که والدین علاقه زیادی به مطالعه ندارند و اوقات فراغت خود را صرف سرگرمی‌هایی می‌کنند که با کتاب و خواندن ارتباطی ندارد نباید انتظار داشت که فرزندان این خانواده‌ها به کتاب خواندن و مطالعه علاقه‌مند شوند.

2 - برای کودکان و نوجوانان خود برنامه‌ریزی کنید.

یکی از ضروری‌ترین نیازهای انسان در زندگی، داشتن یک برنامه مناسب است. هر چند در جامعه ما بسیاری از افراد و خانواده‌ها به این اصل اساسی و مهم توجه نمی‌کنند ولی معمولاً انسانهایی که طالب موفقیت و سعادت هستند برنامه منظمی را برای زندگی خود و فرزندانشان تنظیم می‌کنند. برنامه‌ای که در برگزیده تمام نیازهای جسمی و روانی آنها باشد. انجام تکالیف شرعی و دینی، بازی، ورزش، انجام تکالیف درسی، تماشای تلویزیون، همکاری در امورخانه، شرکت در بحث‌های خانواده، مطالعه و کتاب‌خوانی و...

3 - برای فرزندان خود قصه بگویید.

قصه وسیله‌ای است که می‌تواند کودکان را پیرامون بزرگترها جمع کند و روابط عاطفی بین آنها را تقویت کند. والدین می‌توانند از راه قصه‌گویی توجه و اعتماد کودکان را به خود جلب کنند و با انتقال آنان به دنیای شادی و تخیل زمینه رشد و تکامل ذهنیشان را فراهم کنند. کودکان علاقه زیادی به شنیدن قصه‌ها دارند و از این کار لذت می‌برند. آنها بسیاری از اوقات به مطالبی که برایشان می‌گوئیم یا می‌خوانیم به چشم یک قصه‌ی خیالی انگیز نمی‌نگرند بلکه آن را رویدادی واقعی می‌دانند که در زمانهای گذشته به وقوع پیوسته و همین امر باعث می‌شود با علاقه و دقت بیشتری به این مطالب گوش دهند. می‌توان از این علاقه برای ایجاد انگیزه و عادت دادن آنها به مطالعه و کتاب‌خوانی استفاده کرد. در حقیقت ما با قصه‌گویی لذت و شیرینی کتاب و مطالعه را به کام کودکان می‌ریزیم و کودک وقتی بداند که چنین قصه‌هایی شیرین و خیالی انگیز محصول کتاب است در آرزوی آن است که خودش هم بتواند بزودی کتاب به دست بگیرد و آن را بخواند.

4 - برای کودکان اشعار زیبا و موزون بخوانید.

از آنجا که کلام شعر آهنگین و موزون است به میزان زیادی مورد علاقه و توجه کودکان قرار می‌گیرد و آنان را به‌ودادی تخیل می‌کشانند. خواندن شعر از روی کتاب برای بچه‌ها در جذب آنان به سوی آن و ایجاد رغبت و عادت به مطالعه بسیار مؤثر است و در حقیقت همان نقش قصه را ایفا می‌کند. شعرهای کودکان باید کوتاه - ساده و روان بوده و با آنچه مورد علاقه آنان است ارتباط نزدیک داشته باشد تا بتواند روی آنها تأثیر بگذارد.

5 - کتاب را با صدای بلند برای کودک خود بخوانید.

بلند خواندن کتاب نه تنها محتوا و معنای آن را انتقال می‌دهد بلکه بدین وسیله تصورات درونی، عشق و علاقه کتاب‌خوان نیز نسبت به افرادی که برای آنها کتاب خوانده می‌شود منتقل می‌گردد و یک رابطه عمیق عاطفی بین آنها پدید می‌آید.

اگر وقتی که ما مطالب کتاب را می‌خوانیم با انگشت اشاره کنیم و اجازه دهیم که کودک حرکت‌های دست ما را ببیند و تصویرهای کتاب را نگاه کند و ارتباط بین مطالب کتاب و تصویرهای آن را برایش شرح دهیم او احساس مشارکت می‌کند و علاقه بیشتری از خود نشان می‌دهد.

6 - کودکان را به کشیدن نقاشی تشویق کنید.

اگر با فرزندان خردسال خود را به کشیدن نقاشی تشویق کنیم و زمینه‌ای فراهم آوریم که آنها با دفتر، قلم و مداد رنگی آشنا شوند گام مؤثری در جهت علاقه آنها به کتاب برداشته‌ایم. کودک علاقه‌مند به نقاشی سعی می‌کند کتاب‌های مختلف را به دست آورد تا تصویرهای آنها را بکشد و همین جستجو برای یافتن کتاب و تصویرهای زیبا علاقه او را به کتاب بیشتر می‌کند.

7 - کودکان را به بیان داستانها و مطالبی که خوانده‌اند تشویق کنید.

کودکان علاقه زیادی به بیان مطالبی که خوانده‌اند دارند و از این کار لذت می‌برند. وقتی کودک می‌خواهد قصه‌ای را که از زبان فرد دیگری شنیده یا در کتابی خوانده است برای ما تعریف کند باید با صبر و حوصله و اشتیاق به سخنان او گوش دهیم و این برخورد ما نشانگر این است که به مطالعه کودک و مطالبی که خوانده است علاقه‌مندیم. بنابراین اوسعی خواهد کرد این کار خود را ادامه دهد و اطلاعات جدیدتری کسب نماید تا در فرصتهای مناسب به بیان آنها بپردازد و مورد تشویق و تحسین قرار گیرد.

8 - از اسباب‌بازیهای کودکان برای ایجاد عشق و علاقه نسبت به کتاب و مطالعه استفاده کنید.

اسباب بازی کودک را از دنیای درونی‌اش بیرون کشیده و او را با دنیای بیرون ارتباط می‌دهد این بدین وسیله می‌تواند بین دنیای تخیل کودکی خود و دنیای واقع پُلی بزند. ساخت وسایل مطالعه به صورت اسباب بازی زمینه فکری خوبی نسبت به کتاب و کتابخوانی در کودک پدید می‌آورد همان طور که او وسایل آشپزی را دور خودش چیده از آنها برای طبخ غذای ساختگی و پذیرایی مهمان استفاده می‌کند به همان صورت می‌تواند با داشتن قفسه‌های کوچک کتاب، میز، چراغ مطالعه و کتاب نقش یک کتابدار یا دانش‌آموز اهل مطالعه را بازی کند. می‌توان با استفاده از چند تکه مقوا و وسایل ساده این بازی را انجام داد.

9 - برای پاسخ دادن به سؤالی‌های کودکان، از کتاب استفاده کنید.

در بسیاری از موارد بهتر است به جای دادن پاسخ سریع آنها را تشویق کنیم که خود پاسخ مورد نظرشان را پیدا کنند برای این کار کتابهایی به آنها معرفی کنیم تا پاسخ خود را در آن بیابند. اگر کتابهایی مورد استفاده دارای تصویر باشند نتیجه مطلوبتری به دست خواهد داد.

10 - برای کودکان و نوجوانان خود کتابها و نشریه‌های مناسب خریداری کنید.

اگر والدین به خرید کتاب برای کودک اهمیت بدهند براحتی می‌توانند او را بسوی مطالعه سو دهند.

برای مثال وقتی پدر برای چند روز به مسافرت می‌رود و کودک با بی‌صبری در انتظار آمدن او لحظه‌شماری می‌کند با آمدن پدر خود را در آغوش او می‌اندازد و معمولاً اولین سؤالی‌ها این است که پدر برایم چه آورده‌ای؟! ممکن است پدر بستهای شیرینی، اسباب بازی و یا لباس برای کودک آورده باشد اما اگر پدر همراه هر کدام از اینها یک یا چند جلد کتاب متناسب سن او آورده باشد به او فهمانده که همان طور که شیرینی، اسباب بازی و یا لباس اهمیت دارد کتاب هم دارای ارزش است همچنین اهداء کتاب در موقعیتهای مناسب مثل جشن تکلیف و یا تولد می‌تواند اثربخشی بالایی داشته باشد.

نقش مدرسه در ترویج فرهنگ کتابخوانی بین افراد

مدرسه، دومین محیط تربیتی است که تأثیر زیادی در آموزش و رشد شخصیت کودکان دارد. افراد ساسترین دوران عمر خود را در مدرسه می‌گذرانند. اگر عوامل تربیتی در مدرسه بخوبی وظیفه خود را انجام دهند می‌توان به سعادت و ترقی جامعه در آینده بطور کامل امیدوار بود. مدیر، مربی، معلم، کارکنان اداری، فضا و امکانات کافی و... از جمله عواملی هستند که تأثیر زیادی در ایجاد انگیزه و عادت به مطالعه در کودکان و نوجوانان دارند که در این قسمت به نقش و تأثیر هر کدام اشاره می‌کنیم.

الف) مدیر مدرسه

نقش مدیر در مدرسه به عنوان محور اصلی فعالیتهای آموزشی و پرورشی، بسیار حساس و تعیین کننده است. تجربه نشان داده است موفقیت مدرسه در امور مختلف بستگی زیادی به آگاهی، درایت و برنامه‌ریزی مدیر آن دارد. یکی از شرطهای اصلی رسیدن به نتایج مطلوب در ایجاد علاقه و عادت به مطالعه در افراد آگاهی و علاقه‌مدیر مدرسه نسبت به این کار است اگر مدیران مدارس به اهمیت کار معتقد شوند و خود، محور حرکت باشند سایر عوامل موجود در مدرسه به یاری آنها آمده و موفقیت را قطعی می‌کند.

ب) نقش معلم

پس از جدا شدن کودک از محیط خانواده، معلم محبوب‌ترین و بانفوذترین فردی است که رفتار کودک را تحت تأثیر جدی خود قرار می‌دهد هر چند این تأثیر در تمام طول دوران تحصیل وجود دارد ولی افراد دوره ابتدایی بیشتر از دیگران تحت تأثیر افکار، عقاید و رفتار معلم خود قرار می‌گیرند. آنها معلم را به عنوان یک الگو می‌پذیرند و کارهای او را سرمشق خود قرار می‌دهند. اگر معلم بخواهد کودکان را به مطالعه و خواندن علاقه‌مند کند، لازم است ابتدا خود به خواندن بپردازد تا بتواند این لذت را به آنها انتقال دهد. یکی از راههای ابراز این لذت خواندن داستان در کلاس است. هم چنین نشان دهد که برای کتابها ارزش قائل است.

ج) روش تدریس معلم

علاوه بر تأثیر عمیقی که معلم به عنوان الگو در ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی دارد روش تدریس او نیز یکی از عوامل مؤثر در کسب موفقیت است اگر بخواهیم مطالعه و کتابخوانی را در متن فعالیتهای آموزش و پرورش وارد کنیم ناگزیریم از روشهایی استفاده کنیم که دانش آموز نیاز به کتاب غیردرسی و مطالعه پیگیر را با تمام وجود احساس کند. یکی از این برنامه‌ها استفاده از روشهای تدریس است که افراد را به سوی مطالعه کتاب هدایت می‌کند یعنی روش تدریس فعال که می‌تواند افراد را به صحنه فعالیت بکشاند. خوشبختانه کتابهای جدید التالیف فارسی باطراحی فعالیت کتابخوانی گامی بسیار مثبت در جهت هدایت شاگردان به مطالعه و کتابخوانی برداشته است.

به طور کلی روش تدریسی که افراد را به کتابخانه و جستجو در جهان پیرامونشان هدایت کند و آنها را به مطالعه و تحقیق وادارد از بهترین روشهای تدریس است. در تدریس باید روش معلم محوری کنار رود و استفاده صرفاً از کتاب درسی به عنوان یک محور از میان برداشته شود تا نتیجه مطلوب از آموزش بدست آید.

معلم نباید همه سؤالی‌های افراد را به راحتی پاسخ دهد بلکه باید با انتخاب و معرفی کتابهای مناسب زمینه‌ای فراهم کند که دانش‌آموز مطالب مورد نیاز خود را از طریق کتاب و مطالعه بدست آورد حتی برای ایجاد انگیزه بیشتر در اوایل کار می‌تواند نشانی دقیق مطالب و صفحه‌ها را نیز بدهد. همچنین معلم می‌تواند پیش از شروع درس جدید کتابهایی را که مکمل بحث آن است و با توانایی‌های افراد نیز همخوانی دارد انتخاب و به آنها معرفی کند.

اگر معلم هر جلسه همراه خود کتابی به کلاس آورد، به عنوان یک الگوی رفتاری مورد توجه افراد قرار می‌گیرد. معلم آگاه و خردمند برای تنوع در کلاس درس و برای ایجاد انگیزه نسبت به مطالعه کتابها و نشریه‌ها، کتاب یا مجله‌ی همراه خود به کلاس آورده و نکته‌ای کوتاه و شیرین برای افراد می‌خواند و این گونه بطور مستقیم شیرینی و لذت مطالعه و مراجعه به کتاب را در کام تشنه افراد می‌ریزد و بدین وسیله مهر و علاقه افراد را نیز به خود جلب می‌کند.

د - کتابخانه آموز نگاه

کتابخانه دستگاه حرارت مرکزی و روح مدرسه است و حتی بیجا نیست اگر از کتابخانه به عنوان قلب مدرسه یاد کنیم. چرا که این مکان می‌تواند به فضایی برای تغذیه فکری و روحی همه افراد و کارکنان مدرسه تبدیل شده و تأثیری شگفت و عمیق بر پیشرفت و سعادت آینده همه افراد بگذارد. کتابخانه مدرسه دارای دوتقش و وظیفه عمده می‌باشد.

- 1 - ایجاد انگیزه و عادت به مطالعه در کودکانی که هیچ زمینه قبلی برای مطالعه کتابهای غیردرسی نداشتند و خانواده‌های آنها به هر دلیل نتوانستند برای علاقه‌مندی آنها به مطالعه و کتاب کاری انجام دهند.
- 2 - تقویت انگیزه مطالعه در کودکانی که قبلاً زمینه مطالعه در خانواده آنها وجود داشت و تا حدی به خواندن و مطالعه کتاب علاقه‌مند هستند و تغذیه روحی این افراد با کتابهای مورد نیازشان.

طبیعی است که کتابخانه مدرسه برای هر گروه از این افراد باید برنامه‌های خاصی را تدارک ببیند و حتی می‌تواند از وجود افراد گروه دوم برای تشویق گروه اول استفاده کند.

جذابیت و فضای کتابخانه

فضایی که برای کتابخانه انتخاب می‌شود علاوه بر بزرگ بودن باید از جذابیت کافی نیز برخوردار باشد. برای این منظور باید به تزئین و زیبایی آن توجه کرد البته مقصود تزئین‌های پرهزینه و شلوغ نیست بلکه می‌توان با استفاده از تابلوهای زیبای نقاشی که طبیعت، گلها و گیاهان را به تصویر کشده‌اند بر جذابیت محیط کتابخانه افزود.

فضای فیزیکی کتابخانه

فضای فیزیکی کتابخانه عامل مهمی برای علاقه‌مندی افراد به مطالعه می‌باشد که متأسفانه امروزه بسیاری از مدارس ما فضای مناسبی برای کتابخانه ندارند. امید است مسئولان محترم وزارت آموزش و پرورش و سازمان‌نوسازی مدارس به فکر چاره‌ای باشند تا دست‌کم در ساخت و سازهای جدید جای مناسبی با وسعت و امکانات کافی برای کتابخانه مدرسه در نظر گرفته شود. البته این مکان باید طوری ساخته شود که قابلیت تبدیل به کلاس درسی را نداشته باشد.

چه خوب است از کتابخانه به عنوان کارگاه آموزشی استفاده شود. تشکیل بعضی از کلاسهای ادبیات فارسی، انشاء، تاریخ و... در کتابخانه آموزشگاه و استفاده از این مکان به عنوان کارگاه آموزشی درسهای مذکور در اهمیت و اعتبار کتابخانه افزوده و انگیزه‌ای برای استفاده بیشتر افراد از کتابخانه را فراهم می‌کند.

آموزش روشهای پژوهش مطالعه و تحقیق درباره موضوعهای درسی، طبقه‌بندی کتابها، چگونگی استفاده از کتابخانه، روش یادداشت‌برداری و... از جمله برنامه‌هایی است که باید در این کارگاه آموزش داده شود.

۵- کتابخانه کلاسی

برای حل مشکل فضای کتابخانه باید در فکر راههای مناسبی باشیم. با بهره‌وری از امکانات و شرایط موجود بیشترین استفاده را در جهت ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی و علاقه‌مند کردن افراد به کتاب ببریم. مانمی‌توانیم نداشتن کتاب و کتابخانه را بهانه‌ای برای نداشتن کتابخوان قرار دهیم. برای جبران بخشی از کمبود فضای کتابخانه در مدارس ایجاد کتابخانه‌های کلاسی راه‌حل مناسبی است زیرا این راه یکی از ساده‌ترین و موفق‌ترین روشهای حل مشکل فضای کتابخانه و در دسترس قرار دادن کتاب برای افراد است.

کتابخانه کلاسی فواید زیر را دارد:

- 1 - به هزینه زیادی احتیاج ندارد و تا حدی مشکل کمبود فضای مناسب برای کتابخانه را حل می‌کند.
- 2 - در تمام ساعت کار دبستان، کودکان به آن دسترسی دارند و گرفتن کتاب تشریفات خاصی ندارد.
- 3 - کودکان هر روز با دیدن کمد کتابخانه نسبت به مطالعه راغب‌تر می‌شوند و کتابها متناسب با سن و ذوق افراد انتخاب می‌شوند.
- 4 - معلم می‌تواند به هنگام تدریس از کتابها استفاده کند تا بر علاقه‌مندی افراد بیفزاید.
- 5 - با واگذاری بخشی از کار کتابخانه به افراد حس مسئولیت‌پذیری در آنها تقویت می‌شود.

فعالیت‌های جنبی که آموزشگاه می‌تواند جهت ترغیب افراد به مطالعه و کتابخوانی انجام دهد.

1 - ایجاد فروشگاه کتاب مدرسه:

شرکتهای تعاونی مدارس محل مناسبی برای فروش کتاب هستند. اگر هر آموزشگاه بتواند کتابهای مناسب و ارزان قیمت همراه با تخفیف مناسب در اختیار افراد قرار دهد می‌تواند میزان علاقه‌مندی افراد به مطالعه و کتابخوانی را افزایش دهد. این فکر به عنوان یک تجربه در کشور انگلستان انجام شده و موفقیت‌هایی به دست آمده است.

2 - معرفی کتاب:

معرفی کتاب به عنوان یک کار انگیزشی برای ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی مؤثر است. خلاصه کردن کتاب و معرفی آن در تابلو اعلانات تأثیر زیادی در تشویق افراد به مطالعه دارد. همچنین خواندن خلاصه کتاب و ذکر مشخصات آن در مراسم صبحگاهی مدرسه هم می‌تواند انگیزه مطالعه را در افراد به وجود آورد.

3 - از جلسه‌های اولیا و مربیان و آموزش خانواده به نحو مطلوب استفاده کنیم:

باید به والدین آموزش داده شود که خواندن در دنیای امروز یک نیاز اساسی و بخشی از زندگی است و به عنوان الگوی تربیتی فرزندان خود نقش مهمی در تشویق و ترغیب آنها به مطالعه دارد. حتی مجموعه‌ای از کتابهای مفید و ساده به والدین معرفی کرد تا آنان نسبت به تهیه این کتابها اقدام کنند.

اگر مدرسه دارای فضای مناسبی به عنوان کتابخانه است جلسه آموزش خانواده را در آنجا برگزار کرد و یا طوری برنامه‌ریزی کنیم که اولیاء از کتابخانه بازدید کنند و در جریان فعالیت‌های آن قرار گیرند. همچنین اگر به والدینی که همکاری خوب و قابل توجهی با مدرسه دارند کتابهای مناسب تربیتی اهدا شود تأثیر چشم‌گیری خواهد داشت.

4 - معرفی اعضاء فعال کتابخانه‌های کلاس و مدرسه:

اگر اعضاء فعال کتابخانه مدرسه یا کلاس در هفته شناسایی شوند و در یکی از روزهای آن در حضور سایر افراد تشویق گردند و یا نام آنها در تابلو کتابخانه نصب شود انگیزه بیشتری برای مطالعه دیگر افراد ایجاد می‌کند. همچنین این گونه کارها بیانگر اهمیت کتاب و مطالعه برای آنان است.

5 - برگزاری مسابقه کتابخوانی

برگزاری مسابقه کتابخوانی به عنوان وسیله‌ای مؤثر برای ایجاد رغبت بیشتر و عادت به مطالعه نزد کودکان و نوجوانان استفاده کرد و تعداد زیادی کتاب را روانه خانه‌ها کرد. همراه با مسابقه‌های کتابخوانی، گسترش و تقویت مسابقه‌های مطالعه و تحقیق که از جایگاه خوبی در مدارس و بین افراد برخوردار است باید در نظر گرفته شود.

انتخاب کتابهای مفید و جذاب و تهیه جایزه‌های مناسب انگیزه افراد آموزان را برای شرکت در این مسابقه‌ها بیشتر می‌کند.

6 - برگزاری مسابقه‌های حضوری پرسش و پاسخ

برگزاری مسابقه‌های حضوری پرسش و پاسخ شبیه آنچه در برنامه‌های تلویزیونی اجرا می‌شود برای ایجاد عادت و تشویق افراد به مطالعه مفید است به این ترتیب که تعدادی کتاب مناسب در زمینه‌های گوناگون به دانش آموزانی که برای شرکت در این مسابقه ثبت‌نام کرده‌اند معرفی می‌شود، دو گروه شرکت کننده با آمادگی کامل به رقابت می‌پردازند و به گروه برتر جایزه اهدا می‌شود. برگزاری این مسابقه در سطح کلاسها، مدرسه، منطقه و شهرستان فرصت مناسبی برای فراهم کردن زمینه مطالعه افراد است.

7 - از کتاب به عنوان جایزه استفاده کنیم.

اهدای کتاب به افراد به عنوان جایزه گامی است در جهت علاقه‌مند کردن افراد به مطالعه که البته لازم است در انتخاب کتاب با توجه به نیازهای سنی و روحی افراد دقت لازم را داشت حتی بهتر است جایزه دانش آموز منحصرأ کتاب نباشد بلکه همراه با جایزه‌های مورد علاقه آنها یک یا چند جلد کتاب مناسب نیز اهدا شود.

8 - مطالعه را به عنوان بخشی از تکلیف شب منظور کنیم.

اگر معلم بخواهد پیوند مناسبی بین مطالعه، کتابخوانی و تکلیف شب برقرار کند باید از افراد بخواهد هر هفته دست کم یک یا دو جلد کتاب داستان و غیردرسی متناسب با سن خود را به عنوان تکلیف بخوانند و در حد توانایی‌های خود خلاصه چند سری از آن را در دفتر خویش یادداشت کنند. البته بهتر است هیچگونه اجباری در کار نباشد تا باعث دلزدگی افراد از کتاب نشود. خوشبختانه این مورد هم در فعالیتهای کتابهای فارسی بخوانیم و بنویسیم گنجانده شده است.

9 - افراد را به نوشتن کتاب تشویق کنیم.

برای آشنایی افراد با کتاب و چگونگی تهیه آن می‌توان در دوره ابتدایی آنان را به نوشتن کتاب تشویق کرد. برای این کار دانش آموز مجموعه‌ای از تصاویر را جمع‌آوری کرده و داستانی برای آنها می‌نویسد یا داستانی نوشته و تصویرهایی بر آن نقاشی می‌کند. معلم می‌تواند افراد را راهنمایی کند تا نوشته‌های خود را به صورت کتاب درآورند آنها را در کتابخانه کلاس جمع‌آوری کنند و به نمایش بگذارند.

10 - از ساعت درس انشا استفاده کنیم.

درس انشا پایه و اساس تفکر و خلاقیت در دانش آموز است. معلم می‌تواند با ارائه موضوعاتی متنوع و خلأ هم به پرورش قوه تفکر و خلاقیت کودک پرداخته و هم او را به مطالعه و کتابخوانی علاقه‌مند سازد.

معلم می‌تواند موضوعاتی را مانند اهمیت کتاب و مطالعه، نقش کتابخوانی در زندگی انسان و پیشرفت جامعه، بهترین کتابی که خوانده‌ام، اولین روزی که به کتابخانه رفتم و خلاصه نویسی... موضوعهایی از این قبیل به افراد بدهد و آنها را وادار تا در این باره به تفکر و نوشتن بپردازد.

دیگر اینکه از روشهایی استفاده کند تا افراد به سوی کتاب و کتابخانه هدایت شوند. به عنوان نمونه طوری برنامه‌ریزی کند تا افراد در هر جلسه درس انشا ضمن انجام تکالیف رسمی نوشته‌ای کوتاه از کتاب، نشریه یا مجله و منبع دیگری با ذکر نام نویسنده و مأخذ آن در دفتر خود بنویسند تا بدین وسیله آنها به دنیای مطالعه و کتابخوانی قدم گذارند.

تشکیل کلاس درس انشاء در کتابخانه مدرسه، بردن افراد به کتابخانه‌ها، تشویق افراد به خلاصه نویسی کتابهای گوناگون، نقد و بررسی داستانها در کلاس و همچنین قرائت نکته‌های آموزنده و جالب، قطعه‌های زیبای ادبی از کارهای دیگری است که معلم انشا می‌تواند به وسیله آنها در افراد نسبت به مطالعه کتاب ایجاد رغبت و انگیزه نماید.

11 - روشهای صحیح مطالعه و تندخوانی را به بچه‌ها آموزش دهیم.

مطالعه در جهان امروز به عنوان یک فن مطرح است. فنی که بسیاری از افراد نسبت به آن بی‌اطلاع بوده یا دارای آگاهی اندکی هستند. شاید همین امر خود یکی از دلایل پایین بودن میزان مطالعه در جامعه باشد، زیرا اگر افراد بتوانند با روش بهتر و سرعت بیشتری کتاب بخوانند و درک مطلب برایشان آسان باشد با علاقه‌مندی بیشتری کتاب رابه دست می‌گیرند و مطالعه می‌کنند بنابراین ضرورت دارد روشهای صحیح مطالعه و تندخوانی به افراد آموزش داده شود و راههای تقویت حافظه و شیوه‌های بهتر یادگیری برای آنها بیان شود. این کار به وسیله کتابهایی که تحت عنوان «فن مطالعه، تندخوانی، تقویت حافظه و...» امکان پذیر است.

12 - به مجله‌ها و روزنامه‌های ویژه کودکان و نوجوانان اهمیت دهیم.

مجله‌ها به دلیل دارا بودن تنوع زیاد، تصویرهای زیبا، بیان و تجربه و تحلیل مسائل و حادثه‌های روز و ویژگیهای مثبت دیگر، مورد علاقه کودکان و نوجوانان قرار می‌گیرند و از جذابیت بیشتری برخوردارند.

همچنین فراهم بودن زمینه ارتباط خوانندگان با نشریه‌ها از راه‌های مختلف و به تعبیری زنده بودن مطالب باعث ایجاد انگیزه و رغبت به مطالعه در کودکان و نوجوانان می‌شود. حتی می‌توان گزیده‌ای از مطالب و مجله‌ها و روزنامه‌ها را به عنوان بریده جراید در تابلو مخصوصی نصب نمود و در معرض دید افراد قرار داد. یا در مراسم آغازین مدارس قرائت کرد و از آنها برای تهیه نشریه دیواری استفاده نمود.

13 - تهیه‌ی نشریه‌های دیواری را جزء فعالیت‌های گروهی افراد قرار دهیم.

دادن تکالیف سنتی خشک و بی‌روح جزء از بین بردن وقت دانش‌آموز سودی نخواهد داشت. چه خوب است که معلم تکالیف را طوری سازماندهی کند که افراد بصورت گروهی با مطالعه کتابهای مختلف، نشریه‌های دیواری تهیه کنند. این کار انگیزه‌ای قوی در افراد برای مطالعه و بررسی کتابهای غیردرسی، روزنامه، مجله‌ها بوجود می‌آورد. معرفی کتابهای مفید و سازنده، و فعالترین اعضای کتابخانه کلاس و مدرسه در این نشریه‌ها راهی برای ایجاد انگیزه و رغبت بیشتر برای مطالعه افراد است.

14 - با همکاری بچه‌ها کتاب دیواری درست کنیم.

یکی از روشهای دیگری که برای جلب توجه افراد مؤثر است درست کردن کتابهای دیواری برای آنهاست. این کار را می‌توان براساس کتابهای ژاپنی و اروپایی که در قرنهای 16 تا 19 معمول بوده و به نام کتابهای دیواری مشهور بودند انجام داد.

درست کردن این کتابها، تقریباً شبیه نشریه دیواری است، بدین شکل که داستان جذابی را به قسمتهای مختلف تقسیم کرده و آن را همراه با تصویر روی مقوا یا کاغذهای بزرگ می‌نویسند و در جای مناسبی نصب می‌کنند تا افراد بتوانند براحتمی آن را بخوانند همچنین می‌توان یک داستان را به چند بخش تقسیم کرده و هر بخش آن را در یک هفته به دیوار نصب نمود.

15 - برگزاری جلسهایی به همراه افراد نقد و بررسی کتابها

برگزاری جلسهای نقد و بررسی کتابهای کودکان و نوجوانان یکی از راههای ایجاد انگیزه نسبت به مطالعه بعضی از کتابهاست. علاوه بر آن این کار باعث افزایش آگاهی افراد در مورد چگونگی انتخاب کتابهای مناسب خواهد شد. دانش‌آموزی که در این جلسه شرکت می‌کند کتابها را با دقت و حساسیت بیشتری می‌خواند و درمی‌یابد که پس از خواندن هر نوشته نباید مسحور آن شود.

نقد و بررسی کتابها به بچه‌ها دید انتقادی خواهد داد و باعث خواهد شد که با خواندن هر کتابی بی‌دلیل صاحب عقیده‌ای نشوند یا تغییر عقیده ندهند. همچنین سلیقه‌ی آنان را در انتخاب کتاب بالا خواهد برد و باعث خواهد شد که دیگر هر کتابی را نخوانند.

برای بالا بردن کیفیت چنین جلسهایی می‌توان از نویسندگان و افراد صاحب‌نظر دعوت کرد تا نسبت به نقد و بررسی کتابها اقدام کنند. در صورتی که در بعضی مناطق امکان حضور افراد صاحب‌نظر نباشد معلمین و مربیان علاقه‌مند با مطالعه قبلی می‌توانند این کار را انجام دهند.

در خانم از خدای بزرگ آرزو دارم که با یک نهضت همگانی اعم از مسئولین، دست‌اندرکاران، مدیران، اساتید، خانواده‌ها، و همه نهادها و ارگانهایی که می‌توانند نقشی داشته باشند گامهایی مؤثر در این زمینه برداشته تا فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در کشور ما به اوج خود رسیده و شکوفایی هر چه بیشتر استعدادهای افراد را شاهد باشیم.

منابع

- 1 - افروز، غلامعلی: روانشناسی و تربیت کودکان و نوجوانان، چاپ سوم، (تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، 1372)
- 2 - تبریزی، مصطفی: کتاب درمانی، چاپ اول، (تهران، انتشارات فراروان 1372)
- 3 - کاربخش راوری، ماشاءالله: چگونه کودکان و نوجوانان را به مطالعه علاقه‌مند کنیم، چاپ اول، (تهران، انتشارات مدرسه، 1378)
- 4 - لاریک، نانسی: چگونه بچه‌هایمان را به مطالعه تشویق کنیم. مترجم مهین محتاج، چاپ اول (تهران، کانون پرورش فکری، 1366)

روش های مطالعه صحیح

مقدمه :

هر انسانی احساسات و عواطف درونیش با دیگری حتی والدین و خواهر و برادرانش تفاوت هایی دارد اینکه یک شخصی مدعی باشد من بهترین روش مطالعه را یافته ام و آن را بخواهد به تمام افراد جامعه تعمیم دهد کاری بیهوده و عبث است. انسان ها ی مختلف در ساعات مختلف شبانه روز و به صورت های متفاوت مثلا درحال راه رفتن، نشستن، خوابیده و . . . مطالعه می نمایند و بهترین زمان یادگیری و روش یادگیری را آن می دانند که انجام داده و پاسخ مثبتی دریافت نموده اند. بنابراین هرفردی روش مطالعه و درس خواندن خودش را دارد. سعی کنید روشی که بهتر از پس فهمیدن درس ها بر می آید را کشف کنید و به این ترتیب موفقیتتان را تضمین کنید. البته محققان توصیه هایی دارند که از بکارگیری آنها احتمالاً سودخواهید برد.

مزیت های شیوه های صحیح مطالعه :

- 1- زمان مطالعه را کاهش می دهد.
- 2- میزان یادگیری را افزایش می دهد.
- 3- مدت نگهداری مطالب در حافظه را طولانی تر می کند و یادآوری را آسان تر می کند.
- 4- فراگیری اطلاعات را آسان تر می سازد.

برای داشتن یک مطالعه ی مفید و کمک به یادآوری در آینده و دوران جمع بندی خود، نوشتن نکات مهم ضروری است. البته باید از نوشتن مطالب حاشیه ای واضافه پرهیز کرد، زیرا این کار باعث تلف کردن وقت خواهد شد. به یاد داشته باشید که خواندن بدون یادداشت برداری یک علت مهم فراموشی است.

شش روش مطالعه :

1- خواندن بدون نوشتن نکات کلیدی: این روش نادرست مطالعه است. مطالعه ی سودمند برای رسیدن به هدف باید اینگونه باشد که از تمام حواس خود برای درک صحیح مطالب استفاده کرد. باید با چشمان خود مطالب را خواند و هنگام رسیدن به نکته ای کلیدی و مهم مطالب را با صدای بلند خواند و نکات مهم را یادداشت کرد تا هم مطالب مورد مطالعه در ذهن تثبیت شود و هم در هنگام مورد نیاز، خصوصاً در دوران جمع بندی قبل از کنکور، بتوان از روی نوشته ها مرور کرد و خیلی سریع مطالب مهم را مجدداً به خاطر آورد و استفاده کرد.

2- خط کشیدن زیر جملات مهم: این روش شاید نسبت به روش قبلی آسان تر است و زمانبر نیست ولی روش کاملی برای مطالعه نیست. چراکه در این روش بعضی از افراد بجای آنکه تمرکز و توجه بروی یادگیری و درک مطالب داشته باشند ذهنشان معطوف به خط کشیدن زیر نکات مهم می گردد. روش صحیح خط کشیدن زیر جملات مهم این است که پس از خواندن مثلا یک صفحه زیر نکات مهم را خط بکشند نه آنکه در یک صفحه به دنبال نکات مهم بگردند تا زیر آن را خط بکشند.

3- حاشیه نویسی: این روش نسبت به دو روش قبلی بهتر است اما باز هم روشی کامل برای درک عمیق مطالب و مفهومی خواندن یک مطلب نیست. هرچند می تواند برای یادگیری مطالبی که از اهمیتی چندانی برخوردار نیستند، مورد استفاده قرار گیرد.

4- خلاصه نویسی: در این روش شما مطالب را می خوانید و آنچه را که درک کرده اید بصورت خلاصه یادداشت می کنید که این روش از روشهای قبلی بهتر است چرا که در این روش ابتدا مطالب را درک کرده سپس آنها را یادداشت می کنید اما با هم بهترین روش برای خواندن نیست.

5- کلید برداری: این روش به اینگونه است که پس خواندن و درک یک مطلب سعی می شود جملاتی کوتاه و کلیدی برای یادآوری مطالب مهم را نوشت که این جملات کوتاه ترین و پرمحتواترین جملات هستند که با خواندن آنها کل مطلب برای شخص تداعی می شود.

6- روش ششم آمیزه ای از پنج روش قبل است بدین ترتیب که شما مطلبی را می خوانید و به طور کامل درک می کنید و در صورت نیاز زیر نکات مهم خط کشیده و سپس شروع به خلاصه برداری می کنید و به خلاصه ی خود نگاهی کلی می اندازید و نکات کلیدی را بصورت جملاتی کوتاه و پرمعنا می نویسید که در دوران جمع بندی و یا حتی قبل از آزمونهای موضوعی می توانید از این جملات کوتاه در کمترین زمان استفاده کرد و بیشترین بازده را داشت.

شرایط مطالعه :

«بکارگیری شرایط مطالعه، جزء بیشترین بازده در کوتاه ترین زمان»

شرایط مطالعه، مواردی هستند که با دانستن و بکارگیری آنها، می توان مطالعه ای مفیدتر با بازدهی بالاتر داشت و در واقع این شرایط به شما می آموزند که قبل از شروع مطالعه چه اصولی را به کار گیرید، در حین مطالعه چه مواردی را فراهم سازید و چگونه به اهداف مطالعاتی خود برسید و با دانستن آنها می توانید با آگاهی بیشتری درس خواندن را آغاز کنید و مطالعه ای سودمندتر داشته باشید:

- 1- شروعی صحیح: برای موفقیت در مطالعه، باید درست شروع به مطالعه کنید.
- 2- برنامه ریزی: یکی از عوامل اصلی موفقیت، داشتن برنامه ای منظم و قانون مند است.
- 3- نظم و ترتیب: اساس هر سازمان و برنامه ای به نظم آن بستگی دارد
- 4- حفظ آرامش: آرامش، ضمیر ناخود آگاه را آماده برای یادآوری مطالب می کند.

5- استفاده صحیح از وقت: بنیامین فرانکلین، ((آیا زندگی را دوست دارید؟ پس وقت را تلف نکنید زیرا زندگی از وقت تشکیل شده است.))

6- سلامتی و تندرستی: عقل سالم در بدن سالم است.

7- تغذیه مناسب: تغذیه صحیح نقش مهمی در سلامتی دارد.

8- دوری از مشروبات الکلی : مصرف مشروبات الکلی موجب ضعف حافظه می شود.

9- ورزش : ورزش کلید عمر طولانی است.

10- خواب کافی: خواب فراگیری و حافظه را تقویت می کند.

11- درک مطلب: آنچه در حافظه بلند مدت باقی می ماند، مطالبی است که ما بطور کامل درک کرده ایم